

Т. В. МЕЛЬНИЧЕНКО
г. Киев

СОСТОЯНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ЗНАНИЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В УЧАЩИХСЯ С ТЯЖЕЛЫМИ РЕЧЕВЫМИ РАССТРОЙСТВАМИ

Статья посвящена проблеме изучения особенностей учебной деятельности детей с нарушениями психофизического развития в специальных образовательных учреждениях в процессе освоения школьными знаниями, в том числе и детей с тяжелыми речевыми расстройствами (ТРР). В научном наследии рассматриваются особенности сформированности знаний и умений по предмету «Украинский язык» учениками с ТРР в рамках раздела «Фонетика, графика. Орфоэпия. Орфография».

Автор представляет результаты теоретико-экспериментального исследования проблемы формирования знаний по украинскому языку у учащихся с тяжелыми речевыми расстройствами 5–6 классов. На основе анализа «Программы для специальных общеобразовательных учебных заведений для детей с тяжелыми нарушениями речи с «Украинского языка» для 5 класса», был определен перечень тем, с которыми знакомятся учащиеся с ТРР, и ряд знаний и умений, которыми младшие школьники должны овладеть в процессе изучения указанного раздела по данному предмету.

Применение диагностических заданий, направленных на определение уровня сформированности у учеников с речевыми расстройствами знаний и умений по предмету «Украинский язык», позволило определить и охарактеризовать основные виды и типы ошибок. Также предлагаются примеры ошибок, которые допускают молодые подростки с ТРР в процессе выполнения предложенных заданий.

Ключевые слова: тяжелые речевые расстройства (ТРР), ученики с тяжелыми речевыми расстройствами, знания, умения, задачи, трудности, ошибки.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2015

УДК 378.036:745/749(045)

О. М. МОЗОЛЮК-КОНОВАЛОВА
м. Хмельницький
ElenaMK74@ukr.net

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті визначено особливості розвитку художньо-творчих здібностей до яких відносяться такі психологічні якості і властивості особистості, які активізуються у процесі виконання певного виду завдань. Наприклад, виконання живописного, графічного, скульптурного або декоративного твору. Розглянуто два види здібностей: загальні та спеціальні; проаналізовано сутність здібностей до образотворчої діяльності, які поділяються на основні та допоміжні. Охарактеризовано чотири аспекти художньої творчості: філософський, психологічний, естетичний, педагогічний. Висвітлено закономірності творчої діяльності, розкрито роль творчих здібностей та художньо-образного мислення у професійному становленні майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: здібності, художньо-творчі, мистецтво, творчість, особистість, мислення, діяльність, професійність.

Проблема розвитку художньо-творчих здібностей є актуальною у процесі підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Процес формування та розвитку художньо-творчих здібностей неможливий без формування художнього-образного мислення майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. М. Семенова у своєму науковому дос-

лідженні трактує художньо-образне мислення як одну із «форм вербального естетичного виховання, яке народжується на основі невербальних почуттів від побаченого. Так формування художньо-образного мислення студента і його творчих здібностей, неможливо без творчого розвитку особистості майбутнього педагога-художника» [1, 30].

У розробках дослідників (Б. Ананьєва, Л. Виготського, Т. Комарової, В. Кузіна, О. Леонтєва, Р. Немова, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін.) визначається сутність поняття «здібності».

Зокрема, Р. Немов, наголошує що здібності визначають творчу активність людини, вміння швидко сприймати і засвоювати навчальний матеріал та використовувати його у практичній діяльності. С. Рубінштейн, на відміну від Р. Немова вважає, що здібності – це загальна система психічної діяльності, яка закріплена у кожній людині. Відповідно, до цього положення, здібності можуть розвиватися в процесі цілеспрямованого оволодіння будь-якою діяльністю.

Значний внесок у дослідження проблеми розвитку художньо-творчих здібностей зроблено В. Кузіним, який виявив, що до здібностей відносяться такі психологічні якості і властивості особистості, які активізуються для виконання певного виду завдання. Наприклад, виконання живописного, графічного, скульптурного або декоративного твору.

Розглядаючи питання розвитку художньо-творчих здібностей багато науковців (О. Леонтєв, Р. Немов, С. Рубінштейн, М. Семенова, Б. Теплов та ін.) відзначають, що будь-яка здатність до конкретної діяльності охоплює певні властивості і якості особистості, її психологічну підготовленість до виконання даного виду художньої діяльності. Таким чином, здатність до певної художньої діяльності є необхідною умовою для виконання цієї діяльності, у тому числі і творчої.

Відомо, що здібності можна розділити на два види: загальні і спеціальні. До загальних здібностей відносяться такі здібності, які проявляються у різних видах діяльності особистості. Спеціальні здібності – це здібності, пов'язані з виконанням конкретних професійних завдань. До них відносяться здібності до образотворчої діяльності, зокрема, до живопису, графіки, скульптури, музичні здібності, літературні, артистичні, тобто, здібності пов'язані з художньою діяльністю.

Досліджуючи особливості здібностей до образотворчої діяльності О. Ковальов виділяє третю групу здібностей – здібності до практичної діяльності. Автор відносить до них педагогічні, конструктивно-технічні, організаторські здібності.

Відомий науковець Б. Ананьєв описує наступну класифікацію здібностей яка охоплює три види діяльності: перший – спілкування з відповідними комунікативними здібностями, другий – пізнання, що відповідає за здібності до пізнавальної діяльності, третій – праця, в основі якої лежить працелюбність, тобто здатність до праці, як до виконання певної роботи, що відповідає за професійну компетентність особистості.

Численні наукові дослідження присвячено розвитку художньо-творчих здібностей людини в процесі образотворчої діяльності (В. Кириєнко, В. Кузін, О. Ковальов, Т. Комарова, Є. Шорохов та ін.).

За результатами дослідження В. Кириєнко здібності до образотворчої діяльності поділяються на: зорову пам'ять; сприйняття світлотонових співвідношень; цілісність сприйняття об'єкта зображення; оцінювання перспективних скорочень; пропорційне оцінювання; відхилення від вертикалі і горизонталі.

Психологи підкреслюють, що здібності до образотворчої діяльності поділяються на основні та допоміжні (Б. Ананьєв, О. Леонтєв, Р. Немов, С. Рубінштейн, В. Кузін та ін.). Зокрема, В. Кузін виділяє такі основні здібності:

- здібності які забезпечують визначення головного в творі: типізація та узагальнення, композиція, художньо-творча уява;
- емоційне ставлення до сюжету, який розкривається в творі;
- втілення художнього образу в свідомості автора, за допомогою яскравих зорових вражень та узагальнення побаченого;
- вольові якості автора.

Серед допоміжних здібностей автор визначає:

- чуттєвість зорового аналізатора, яка активізується в процесі образотворчої діяльності. А саме: відчуття форми, кольору, розмірів, пропорцій, тону, лінії;
- швидке засвоєння нових прийомів, технік, видів образотворчої діяльності. Чіткі, досконалі рухи руки майстра в процесі роботи, що сприяють розвитку здібностей до образотворчої діяльності.

Таким чином, основні і допоміжні здібності тісно пов'язані між собою і сприяють розвитку художньо-творчих здібностей в цілому, зокрема, образного мислення, естетичних

смаків, культури сприйняття. «Тільки художні здібності працюють над створенням художніх цінностей і становлять інтерес для суспільства. Адже художньою діяльністю в тому чи іншому виді мистецтва, у той чи інший період життя займається багато людей з більшим чи меншим успіхом» [1, 173].

Отже, аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що кожна особистість наділена здібностями, котрі мають важливий вплив на успіх тої чи іншої діяльності людини і не залежать від знань, вмінь та навичок котрі були набуті протягом життя (О. Леонтьєв, Р. Немов, С. Рубінштейн, М. Семенова, Б. Теплов та ін.).

Мета статті полягає у визначенні особливостей розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Одним із важливих завдань сучасної мистецької педагогіки є розвиток художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі занять мистецькими дисциплінами. Розвиток художньо-творчих здібностей тісно пов'язаний з розвитком творчого уявлення. «Художньо-творча уява являє собою здатність людини до мислення, до синтезу в мистецтві, до творчого та естетичного сприйняття дійсності. Вольові властивості особистості педагога-художника ґрунтуються на виробленому в процесі навчання умінні створювати образи духовно-практичного освоєння світу...» [2, 35].

Серед людей, які займаються образотворчою діяльністю, художньою творчістю можна виділити здібних людей, обдарованих, талановитих і геніальних. Відомо, що людина, яка володіє розвинутими мисленнєвими, духовними та естетичними здібностями, також здатна до художньо-творчого мислення, а відповідно, до творчої діяльності. Зокрема, американський психолог Д. Гілфорд виділяє шість здібностей притаманних для талановитого художника. Це «асоціативність мислення, швидкість мислення, вміння зображати художню форму за допомогою певних контурів, вміння переключатися з одного класу об'єктів на інший, експресивність, адаптаційна гнучкість або оригінальність» [1, 174].

Визначення художньо-творчих здібностей неможливе без визначення поняття

«творчість». На думку дослідників творчість – це прогресивно спрямована гуманізована діяльність, продукт людської діяльності і найголовніше в творчості – це подолання стереотипності, трафаретності (С. Анчуков, Е. Афосіжева, С. Грузенберг, М. Романцов, І. Пархоменко та ін.). «Творчість – процес втілення в художній образ спостережень навколишньої дійсності, перенесених у твір думками і уявою автора» [2, 58]. Науковці зазначають, що художня творчість – це не просто мислення художніми образами, а мислення власними художніми образами, здатними втілити в себе і передати іншим індивідуальність автора.

Розвиток художньо-творчих здібностей є одним із дієвих засобів залучення студентів до засвоєння соціальних цінностей суспільства. Розглядаючи проблему розвитку художньо-творчих здібностей Б. Ананьєв, С. Анчуков, Л. Виготський, П. Єршова, О. Леонтьєв, Б. Мейлах, Р. Немов, С. Рапопорт, М. Романцов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, М. Ярошевський та ін. виділяють чотири аспекти художньої творчості: філософський, психологічний, естетичний, педагогічний.

Дослідження художньої творчості з філософської точки зору здійснюється філософією культури, котра розглядає творчість в цілому (наукова, художня, технічна), і підкреслює її важливе значення в процесі становлення людської індивідуальності.

За допомогою психології художньої творчості розкриваються закономірності творчої діяльності, однак ці закономірності не можуть обмежуватися виключно психологічними дослідженнями, оскільки мають не тільки психологічний, а й гносеологічний та соціологічний характер. Розкриває їх сутність естетична теорія творчості, котра концентрує свою увагу на цілісному і синтетичному аналізі художньої творчості, на виявленні її загальних та типових закономірностей, розкриває шляхи до глибокого дослідження мистецтва як форми суспільної свідомості.

Психологічні дослідження спрямовані на застосування художньої творчості в навчально-виховному процесі.

Л. Виготський однією з умов, необхідних для ефективного формування та розвитку художньої творчості вважав «наявність свободи в творчих проявах». На думку автора в

процесі образотворчої діяльності студенти оволодівають новим способом образного відображення своїх думок і почуттів, вони розширюють кругозір, виховують почуття і завоюють на емоційно-образній мові те, що ніяк не могло бути доведеним іншим способом до їх свідомості.

Таким чином, розвиток творчих здібностей та художньо-образного мислення є надзвичайно важливим для професійного становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Саме розвиток творчих здібностей на предметах мистецьких спеціальностей (живопис, графіка, скульптура, композиція, пленерна практика та ін.) допомагають сформувати у студентів тонке відчуття мистецтва, навчити сприймати красу природи і мистецтва. Однак, неможливо формування та розвиток творчих здібностей обмежити тільки знаннями, вміннями, навичками, отриманими під час виконання академічних завдань. Важливо, щоб студенти займалися самоосвітою, саморозвитком в мистецтві, аналізуючи власну творчість.

Науковці стверджують, що аналіз та оцінювання своїх власних робіт також сприяють розвитку художньо-творчих здібностей (Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр, Н. Сакуліна, М. Семенова, Є. Флеріна). Адекватне оцінювання власних робіт сприяє розвитку процесу самовдосконалення, формуванню професійних здібностей до майбутньої педагогічної діяльності.

Необхідно підкреслити, що для розвитку здібностей студентів вагоме значення має власний приклад викладача. Наприклад, якщо викладач живопису, рисунку, композиції, декоративного мистецтва є творчою особистістю, володіє живописними, графічними техніками, техніками декоративного мистецтва, займається науковою діяльністю, він легко зможе визвати цікавість студентів до навчального предмету.

Таким чином, власні художньо-творчі здібності художника-педагога є прикладом для вихованців, ефективною педагогічною умовою розвитку творчих здібностей у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Художник-педагог може сформувати у студентів тільки те, чим він володіє сам досконало.

Особистий приклад викладача – вагомий стимул до діяльності студента.

Дослідженню науково-теоретичних основ розвитку здібностей в образотворчому мистецтві присвячена праця М. Боголюбова, у якій він наголошує, що творчі здібності проявляються в створенні нових інструментів для діяльності, форм діяльності. Спеціальні здібності відображають творчі можливості студентів. Автор підкреслює, що будь-які професійні чи спеціальні здібності передбачають оволодіння певними навичками, нормами та формами здійснення цієї діяльності.

Б. Теплов обґрунтовує здібності як динамічне поняття, підкреслюючи, що вони можуть існувати тільки в розвитку і русі. «Здібності не тільки виявляються в діяльності, але і створюються в цій діяльності. Розвиток здійснюється в процесі певної діяльності на практиці, тому здатність не може виникнути поза відповідною конкретною діяльністю. Наявність потрібного поєднання здібностей, необхідних для успішного та ефективного виконання певної діяльності, є проявом обдарованості, і для успішного виконання всякої діяльності потрібно не тільки володіти обдарованістю, але й необхідними вміннями та навичками» [5, 220].

Сучасний науковець М. О. Семенова підкреслює, що формування та розвиток художньо-образного мислення майбутніх вчителів образотворчого мистецтва не може здійснюватися без їх художньо-творчої активності. Тому автор рекомендує для досягнення найвищих форм творчості в процесі занять образотворчим мистецтвом формувати уявлення, творче мислення.

Науковці наголошують, що образотворче мистецтва має значний вплив на формування та розвиток особистості взагалі, а особливо на активізацію її творчого потенціалу (Т. Дронова, М. Волков, Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр, Н. Сакуліна, М. Семенова, Є. Флеріна, С. Якобсон та ін.).

Зокрема, М. Волков художньо-творчу діяльність трактував як можливість художнього пізнання оточуючої дійсності, котра розвиває у студентів активність та самостійність. Науковець підкреслював, що для розвитку творчого мислення у майбутніх вчителів образот-

ворчого мистецтва, необхідно організувати навчальну діяльність таким чином, щоб здійснювалася систематична подача матеріалу, зокрема, певні завдання та вправи добиралися з метою активізації розвитку художньо-творчих здібностей.

Отже, для формування та розвитку у студентів художньо-творчих здібностей важливо застосувати наступні педагогічні умови: створення мотивації до навчання та творчості; ефективне педагогічне керівництво протягом навчання; створення творчого середовища під час занять; накопичення творчого та естетичного досвіду (оволодіння знаннями, вміннями, навичками, технічними прийомами роботи).

Завдання вчителя образотворчого мистецтва – виховання всебічно розвинутої творчої, культурної особистості із сформованим естетичним сприйняттям дійсності. Особистості, яка може проявляти творчість у різних сферах діяльності: мистецькій, виробничій, науковій і т.д. Тому формування та розвиток

художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва є важливою проблемою сучасної мистецької освіти і одним із завдань професійної підготовки художника-педагога.

Список використаних джерел

1. Боров Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Боров. — М. : Политическая литература, 1998. — 495 с.
2. Семенова М. А. Эстетика акварельной живописи в подготовке будущих педагогов-художников: дисс. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)» / М. А. Семенова. — М., 2014. — 450 с.
3. Боголюбов Н. С. Формирование творческих способностей учащихся средней школы средствами изобразительного искусства с учетом индивидуального подхода: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)» / Н. С. Боголюбов. — М., 1993. — 380 с.
4. Кузин В. С. Изобразительное искусство и методика его преподавания в школе : учебник / В. С. Кузин. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : АГАР, 1998. — 336 с.
5. Теплов Б. М. Избранные труды : в 2 т. / Б. М. Теплов. — М. : Педагогика, 1985. — Т. 1. — 230 с.

О. MOZOLUK-KONOVALOVA

Khmelnysky

DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS

Peculiarities of development of artistic and creative abilities, which include mental qualities and characteristics of the personality which become active in the process of a certain type of task performance are determined in the article. For example, performance of painting work, sculptural or decorative work. Two types of abilities are considered: general and specific abilities; the essence of capacities to fine art activity, which are divided into main and subsidiary ones is analyzed. Four aspects of artistic creativity: philosophical, psychological, aesthetic, pedagogical ones are characterized. Consistent patterns of creative activity are shown, the role of creative abilities and artistic and creative thinking in professional development of future teachers of fine arts is detected.

Key words: abilities, artistic and creative, art, creativity, activity, personality, professionalism, thinking, professionalism.

Е. Н. МОЗОЛЮК-КОНОВАЛОВА

г. Хмельницкий

РАЗВИТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье определены особенности развития художественно-творческих способностей к которым относятся такие психологические качества и свойства личности, которые активизируются в процессе выполнения определенного вида задач. Например, выполнения живописного, графического, скульптурного или декоративного произведения. Рассмотрены два вида способностей: общие и специальные; проанализировано сущность способностей к изобразительной деятельности, которые делятся на основные и вспомогательные. Охарактеризованы четыре аспекта художественного творчества: философский, психологический, эстетический, педагогический. Освещены закономерности творческой деятельности, раскрыта роль творческих способностей и художественно-образного мышления в профессиональном становлении будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: способности, художественно-творческие, искусство, творчество, личность, мышление, деятельность, профессионализм.

Стаття надійшла до редколегії 16.08.2015